Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta

Suomen Olympiakomitean lausunto eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle koskien valtioneuvoston selontekoa liikuntapolitiikasta (VNS 6/2018 vp)

Lausuntopyynnössään tulevaisuusvaliokunta on kiinnostunut erityisesti seuraavista teemoista, joista lausunnonantaja voi valita omalta kannaltaan sopivimmat:

- liikkuminen osana arkea (kaupungissa, luonnossa, työmatkoilla, vapaa-ajalla)
- liikkumisen edistäminen eri elämänvaiheissa
- työelämän murros
- elintapojen muutos
- eriarvoisuuden kasvu
- ilmastonmuutos
- digitalisaatio

Lisäksi valiokunta pyytää Suomen Olympiakomitean näkemystä siitä, miten nuoret pidetään mukana urheilun seuratoiminnassa ikäkaudesta toiseen.

Suomen Olympiakomitean erityisasiatuntijoilta Matleena Livsonilta ja Karoliina Ketolalta on lisäksi pyydetty lausuntoa seuraavista asioista:

- Arki- ja työpaikkaliikunta
- Urheilun ympäristövastuuverkoston näkökulma

Tämä lausunto sisältää sekä Suomen Olympiakomitealle yleisesti että sen erityisasiantuntijoille suoraan osoitetuissa lausuntopyynnöissä pyydetyt teemat.

Yleistä

Liikuntapoliittinen selonteko on merkittävä pelinavaus suomalaisen liikuntapolitiikan kehittämiseksi 2020-luvulle. Selonteko ottaa kantaa ja ehdottaa toimenpiteitä muun muassa koko elämänkaarella tapahtuvan liikkeen lisäämiseen, huippu-urheilun kehittämiseen sekä seuratoiminnan toimintaedellytysten varmistamiseen.

Liikkumattomuus aiheuttaa arvioiden mukaan noin 3-7 miljardin euron kulut vuositasolla. Yksilötason ongelma on siten myös merkittävä kansantalouden ongelma. Kulut syntyvät pääosin sosiaali- ja terveyssektorin kuluista. Liikunnalla pystytään paitsi ennaltaehkäisemään terveyshaittoja myös

Suomen Olympiakomitea
Valimotie 10, 00380 Helsinki
Puh. (09) 348 121
olympiakomitea.fi

ylläpitämään hyvää terveyttä. Liikunta on terveyden edistämisen ohella tehokas työkalu myös yhteisöllisyyden lisäämiseen ja integraatioon.

Selonteossa todetaan, että *"panostus fyysisen aktiivisuuden lisäämiseen tulisi nähdä investointina, joka maksaa itsensä moninkertaisesti takaisin, mikäli investoinnin seurauksena liikunnallinen elämäntapa yleistyy yhteiskunnassa merkittävästi".* Jo pelkästään tästä syystä liikuntaa ei tulisi rahoittaa pelkästään veikkausvoittovaroilla, vaan valtion budjetti tulisi avata liikunnalle merkittävästi nykyistä enemmän ja eri hallinnonalojen momenteilta.

Selonteko esittää 2020-luvun alkuun 120 miljoonan euron kertainvestointia liikuntaan (sisältää myös huippu-urheilun). Selonteossa esitettyjen toimenpiteiden resursoimiseksi budjetista kanavoitava rahoitus on siten ainoa keino tavoitteisiin pääsemiseksi.

Koska liikkumattomuuden aiheuttama kustannus on merkittävä, on itsestään selvää, että eri hallinnonalojen poikkihallinnollinen yhteistyö (yhdessä kansalaisjärjestöjen kanssa) on tärkeää ongelman ratkaisemiseksi. Selonteossa esitetty poikkihallinnollisen elimen perustaminen on Suomen Olympiakomitean näkemyksen mukaan siten välttämätöntä, jotta liikunnan edistäminen tulee osaksi myös muiden hallinnonalojen päätöksentekoa.

Urheiluseurat, koulut ja työpaikat ovat tärkeitä liikuttajia Suomessa. Urheiluseurat tarvitsevat toimintaympäristön, jossa ne voivat keskittyä hyvissä olosuhteissa perustehtäväänsä eli ihmisten liikuttamiseen. Kannustavan toimintaympäristön luominen viranomaisten toimesta edellyttää poikkihallinnollista yhteistyötä. Perinteisen perustehtävänsä lisäksi seuroilla on merkittävä rooli kolmannen sektorin toimijana esimerkiksi koulujen iltapäiväkerhotoiminnassa. Koulut puolestaan ovat keskeisessä asemassa (kodin lisäksi) liikunnallisen elämäntavan iskostamisessa liikunnallisen koulupäivän ja liikuntatuntien kautta. Koulut ovat myös merkittävä olosuhderesurssi, jota tulee hyödyntää entistä aktiivisemmin harrastustoimintaan.

Työpäivän liikunnallistamisessa valtiovallan rooli liittyy muun muassa verotuksellisten uusien kannustimien luomiseen ja olemassa olevien säilyttämiseen työnantajille, työelämän liikunnallistamista edistävien hankkeiden ja tutkimusten rahoittamiseen sekä uudistuksiin, joilla hyvä työterveyshuoltokäytäntö ottaa aiempaa vahvemmin huomioon liikunnan edistämisen osana työssä käyvien terveyden edistämistä.

Ilmastonmuutos vaikuttaa jo nyt merkittävästi liikunnan harrastamiseen Suomessa. Ilmastonmuutoksen hillitseminen ja siihen sopeutuminen tulee huomioida läpileikkaavana tekijänä tulevassa liikuntapolitiikassa.

Seuratoiminta

Seuratoimintaan osallistuu jopa 80 prosenttia lapsista ikävuosina 11-13, mutta sen jälkeen seuratoimintaan osallistuvien määrä laskee jyrkästi. Nuorten mukana pitämiseen toiminnassa tarvitaan seuratoiminnan laadun kehittämistä, jonka toteuttaminen vaatii lisääntyvää seuratukea.

OKM:n Seuratoiminnan kehittämistuki on harkinnanvaraisena erityisavustuksena myönnettävä tuki liikuntajärjestöille lasten ja nuorten liikuntaharrastuksen lisäämiseen sekä monipuolisen organisoidun liikunnan kehittämiseen. Sen tavoitteena on edistää matalan harrastuskynnyksen toimintaa lasten ja nuorten liikunnassa, kokeilla innovatiivisia toimintamalleja, lisätä toimintaan monipuolisuutta esimerkiksi uusien lajien kautta tai kehittää lajitoiminnan sisällä harrastustoimintaa. Seuratuen avulla voidaan myös vahvistaa toiminnan laatua ja yhteisöllisyyttä sekä tukea vapaaehtoistyötä. Seuratuella voidaan ennaltaehkäistä liikuntaharrastuksen lopettamista pitämällä nuoret mukana toiminnassa urheilijoina, liikkujina ja seuratoimijoina. Avustuksella edistetään valtion vuoden 2019 talousarvioesitykseen sisältyvää

ministeriön strategista tavoitetta liikunnan aktiivisesta ja osallistavasta kansalaistoiminnasta, jossa painopisteenä ovat erityisesti lapset ja nuoret.

Tähtiseura-ohjelma on Suomen Olympiakomitean, lajiliittojen ja aluejärjestöjen laatuohjelma, joka kehittää ja tukee seuratoimintaa. Tähtimerkki on Suomen Olympiakomitean ja lajiliiton myöntämä tunnus urheiluseuralle, joka täyttää määritetyt laatutekijät kohderyhmänsä osalta. Osa-alueita on kolme: lapset ja nuoret, aikuisliikunta sekä huippu-urheilu.

Käytännön ehdotus:

- Seuratuki nostetaan 4 miljoonan tasosta 8 miljoonaan, tavoitteena seuratoimintaan osallistuvien määrän lisääminen
- Seuratuki helpottaa seuran toiminnan kehittämistä Tähtiseuraksi
- Seuratuki voitaisiin jakaa Suomen Olympiakomiteasta

Harrastaminen koulupäivän yhteydessä

Harrastustoiminnan lisääminen ja koulupäivän rakenteen muutoskokeilut on otettu hyvin vastaan koulujen, oppilaiden, vanhempien ja kerho- ja harrastustoiminnan järjestäjien keskuudessa. Koulu on tulevaisuudessa matalan kynnyksen harrastamisen paikka.

Harrastaminen koulupäivän yhteydessä on oppituntien ulkopuolista toimintaa, jonka lähtökohtana ovat myös koulun kasvatukselliset, opetukselliset ja ohjaukselliset tavoitteet. Liikunta ja muu järjestetty harrastustoiminta parantaa oppilaiden kiinnittymistä ja samalla tyytyväisyyttä kouluun, millä on myönteinen yhteys koulumenestykseen.

Harrastustunnit koulupäivän yhteydessä tuovat lapsille ja nuorille lisää aikaa perheen ja kavereiden kanssa, antavat motivoivaa, omaan kiinnostukseen pohjautuvaa tekemistä ja vähentävät yksinäisyyttä.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa korostetaan yhteistyötä koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa kuten taide- ja liikuntakentän, tutkimuksen ja kodin kanssa.

Käytännön ehdotus:

- Liikuntaa, taideaineita ym. harrastustunteja tarjotaan jokaisessa ala- ja yläkoulussa ja toteuttamiseen tulee varata vuosittain 10 miljoonaa euroa. 10 miljoonaan euroon yhdistetään olemassa olevat resurssit (koulujen kerhotoiminta ja aamu- ja iltapäivätoiminta). Harrastustunnit ovat laadukkaita, ohjattuja ja perustuvat oppilaiden kiinnostuksen kohteisiin.

Arki- ja työpaikkaliikunta

Arkiliikunnalla tarkoitetaan kaikkea päivän aikana tapahtuvaa fyysistä aktiivisuutta, jota ei lähdetä erikseen suorittamaan, vaan se nivoutuu yhteen muiden toimintojen kanssa. Tällaisia ovat esimerkiksi lihasvoimin suoritetut siirtymiset paikasta toiseen, lumityöt ja portaiden käyttäminen. Erityisesti siirtymiin liittyy olennaisesti lähiliikunnan olosuhteiden poikkihallinnollinen edistäminen kuntatasolla, kuten laadukas reittiverkosto pyöräilyä ja kävelyä varten sekä muut helposti saavutettavat lähireitit. Samoin työ- ja opiskeluympäristöt sekä julkiset tilat voidaan suunnitella fyysistä aktiivisuutta suosivia valintoja tukeviksi.

Kuten liikuntapoliittisessa selonteossa todetaan, liikuntaa edistävään rakentamiseen liittyy myös kävely- ja pyörätieverkoston jatkuva kehittäminen. Valtioneuvoston periaatepäätöksen kävelyn ja pyöräilyn edistämisestä ja siihen liittyvän edistämisohjelman mukaisia ja mahdollistavia investointeja, asenteisiin vaikuttamista jne. on tärkeää jatkaa myös tulevina vuosina ja näin vaikuttaa arkiliikunnalla saavutettaviin hyötyihin niin kansanterveyden kuin liikennepäästöjen näkökulmista.

Työpaikkaliikunta (eli henkilöstöliikunta) on työnantajan eri tavoin tukemaa fyysistä aktiivisuutta työmatkoilla, työpäivän aikana ja vapaa-ajalla. Se koskettaa laajaa työikäisten joukkoa, josta vain joka viides liikkuu terveytensä kannalta riittävästi. Se on tärkeä osa terveyden ja työkyvyn edistämistä muuttuvassa työelämässä, koska sillä voidaan ennaltaehkäistä ja hoitaa kaikkia merkittävimpiä työkykyä uhkaavia sairauksia.

Liikuntapoliittisessa selonteossa nostetaan esille liikuntaneuvonta osana työterveyshuoltoa, työmatkaliikunnan edistäminen sekä työpaikan fyysistä aktiivisuutta tukeva toimintakulttuuri ja esimiestyö. Tuoreet Työterveyslaitoksen terveyden edistämisen suositukset työpaikoille sisältävät vahvasti myös liikkumisen edistämisen erilaisissa töissä. Olympiakomitean ja useiden muiden liikuntaa edistävien järjestöjen hallitusohjelmatavoitteissa esitetään ajatus työpaikkojen liikuntaohjelmasta Liikkuvan koulun ym. elämänkulun eri vaiheita tukevien ohjelmien tapaan.

Jotta edellä mainitut merkittävät asiat toteutuisivat ja otettaisiin käyttöön, olisi selvitettävä uusia *rakenteellisia* keinoja ja *taloudellisia* kannusteita työpaikoille. Asian merkityksen tunnistaminen ja toimenpiteiden aikaansaaminen jäävät muutoin pitkälti yksittäisten työpaikkojen valveutuneisuuden ja osaamisen varaan.

Käytännön ehdotus:

- perustetaan asiantuntijatyöryhmä selvittämään mahdollisuuksia hyödyntää/uudistaa hyvää työterveyshuoltokäytäntöä ottamaan vahvemmin huomioon liikunnan edistäminen (toimintasuunnitelma, terveystarkastukset, ohjaus ja neuvonta, työpaikkaselvitykset jne.) sekä tätä tukevat korvauskäytännöt, ja kuinka fyysiseen aktiivisuuteen liittyvät seikat voidaan huomioida paremmin työpaikan riskienarvioinnissa ym. työpaikan toimenpiteissä

- osoitetaan budjettirahoitusta myös työpaikkojen liikuntaohjelmalle ja hyvien käytäntöjen ja työkalujen levittämiselle, jotta työpaikkoja voitaisiin tukea nykyistä vahvemmin mm. niiden osaamista vahvistamalla ja käytännön hankkeilla, jotka kohdentuisivat erityisesti terveytensä ja työkykynsä kannalta liian vähäisesti liikkuviin työntekijöihin

Digitalisaatio ja liikunta

Olympiakomitean hallinnoima Suomisport-alusta tuottaa jo nyt ja kehittyessään vielä enemmän dataa (harrastajamäärät, ikäjakaumat, alueellinen harrastaminen jne.), joka palvelee paitsi liikuntajärjestöjen omaa toimintaa myös valtakunnan- ja paikallistason viranomaisten päätöksentekoa sekä liikuntapoliittisia painopistevalintoja. Esimerkiksi harrastajamäärien perustuminen luotettavaan tietoon auttaa avustusviranomaisia niiden arvioidessa järjestön toiminnan volyymia. Suomisport-alustaa hyödyntävillä digitalisaatioratkaisuilla voidaan liikuntajärjestöjen resursseja vapauttaa hallinnosta, alustan mahdollistaessa mobiilimaksamisen, tapahtumiin ilmoittautumisen, tietojen päivittämisen ynnä muut toimet suoraan liikkujan toimesta ilman välikäsiä (nk. My data).

Tilaisuuden järjestäjän, kunnan ja liikkujan yhteen saattaminen digitaalisilla ratkaisuilla lisää myös liikuntatilojen käyttöastetta ja sitä myötä liikettä. Digitalisaatio on omiaan mahdollistamaan myös autoilua vähentäviä ratkaisuja ohjatessaan liikkujan lähimpänä olevaan suorituspaikkaan.

Suomen Olympiakomitea pitää tärkeänä, että valtiovalta tukee taloudellisesti laadukasta keskitettyä liikunnan digitalisaatioratkaisua. Laatu merkitsee tässä yhteydessä myös rekisteröidyn tietoturvan varmistamista.

Urheilun ympäristövastuuverkoston näkökulma

Suomen Olympiakomitea ja Sitra käynnistivät Urheilun ympäristövastuuverkoston tukemaan urheilusektoria vastuullisuuden edistämiseksi urheilutoiminnassa. Ympäristövastuullisuuden edistäminen liittyy liikuntajärjestöjen ja -seurojen toiminnassa erityisesti tapahtumien ympäristöhallintaan, harjoituksiin kulkemiseen, hankintoihin sekä yhteistyöhön liikunta- ja urheilukiinteistöjen omistajien tai ylläpitäjien kanssa.

Liikunnan kansalaistoiminnalla on suuren mittakaavansa vuoksi mahdollisuus edistää ympäristövastuullisuutta laajasti ja toimia mielipidevaikuttajana. Liikuntajärjestöjä ja seuroja tulee tukea tässä työssä kaikin tavoin. Vuoden 2018 aikana Olympiakomitea toteutti Sitran rahoituksella seuroille työkalupakin arjen ympäristövastuullisten valintojen edistämiseksi.

Liikenne on yksi merkittävimmistä ympäristövaikutusten aiheuttajista liikuntaharrastamisessa. Liikuntapaikkojen saavutettavuuden ja lähiliikuntamahdollisuuksien kehittämisen lisäksi harrastusmahdollisuuksien kehittäminen koulupäivän yhteyteen voisi merkittävästi vähentää kuljetustarvetta ja on siksi myös ympäristövastuun näkökulmasta kannatettava suunta. Aktiivisten kulkutapojen, kuten kävelyn ja pyöräilyn edistämisellä voidaan vähentää liikennepäästöjä.

Ilmastonmuutos vaikuttaa jo nyt merkittävästi liikunnan harrastamiseen Suomessa. Ilmastonmuutoksen hillitseminen ja siihen sopeutuminen tulee Suomen kansallisten ilmastotavoitteiden mukaisesti huomioida läpileikkaavana tekijänä myös määriteltäessä liikuntapolitiikan suuntaa 2020-luvulle. Selonteon keskeisimmät osiot ympäristövastuullisuuden näkökulmasta ovat liikuntapaikkarakentaminen ja rahoitus. Ilmastonmuutokseen varautuminen edellyttää muuttuvan sään huomioimista kaikessa toiminnassa ja samanaikaisesti uusiutuvan energian ja energiansäästön aktiivista edistämistä liikuntapaikkarakentamisessa. Ratkaisuja tulee etsiä aktiivisen ja avoimen vuoropuhelun kautta, jossa tunnistetaan eri vaihtoehtojen kustannukset sekä hyödyt, huomioiden niin taloudelliset, ympäristölliset kuin sosiaaliset hyvinvointivaikutukset.

Käytännön ehdotus:

- Urheiluun ja erityisesti liikuntapaikkarakentamiseen suunnatun rahoituksen tulee ohjata ja kannustaa toimijoita ympäristövastuullisiin ja ilmastonmuutokseen sopeutumista edistäviin valintoihin
- Ilmastonmuutoksen hillitseminen ja siihen sopeutuminen huomioidaan läpileikkaavana tekijänä tulevassa liikuntapolitiikassa

Helsingissä 9.1. 2019
Mikko Salonen
toimitusjohtaja

Suomen Olympiakomitea